

*Цуркан-Сайфуліна Ю. В.,**доктор юридичних наук, професор,**професор кафедри загальнотеоретичної юриспруденції**та прав людини**заступник директора з наукової роботи**Чернівецького навчально-наукового юридичного інституту**Національного університету «Одеська юридична академія»**ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3125-4655>*

ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВЕ ОСМИСЛЕННЯ ВЛАДНОЇ ПРИРОДИ ПРАВА

Анотація. У статті здійснено комплексне філософсько-правове осмислення владної природи права як фундаментального явища суспільного буття. Розкрито сутність влади у філософському вимірі як особливої форми соціальної єдності, що забезпечує узгодженість людських дій, стабільність і впорядкованість суспільного життя. Підкреслено, що влада не зводиться до механізму панування чи примусу, а виявляє себе як спосіб духовної організації спільноти, в основі якого лежать розум, мораль та ідея справедливості. Такий підхід дозволяє розглядати право не як набір зовнішніх приписів, а як форму внутрішньої гармонізації суспільних відносин, у якій поєднуються воля, обов'язок і відповідальність.

З'ясовано, що у праві влада набуває нормативного змісту та легітимної форми, перетворюючись на інституційний вираз загальної волі. Право фіксує межі владного впливу, перетворюючи його на механізм справедливого впорядкування соціального простору. Водночас саме влада надає праву динаміки, забезпечуючи його реальне функціонування в суспільстві. У цій взаємозалежності закладена філософська повнота правопорядку, у якому право стає морально обґрунтованою формою влади, а влада моральним інструментом права.

У статті окреслено еволюцію поглядів на взаємодію влади та права від античних концепцій гармонійного порядку до сучасних інтерпретацій, що наголошують на діалогічності, аксіологічності та гуманістичному змісті правової влади. Особливу увагу приділено тому, як сучасна філософія права долає протиставлення між законом і мораллю, розглядаючи право як форму духовного діалогу між державою і громадянином, між владою і свободою.

Наголошено, що владна природа права виявляється не у сфері примусу, а у сфері смислів і цінностей. Право виступає духовно-смысловим вираженням влади, покликаною служити суспільству, утверджувати гідність людини і забезпечувати моральний баланс у державному управлінні. Такий підхід дозволяє зрозуміти владу не як силу над людиною, а як владу права, спрямовану на підтримання соціальної рівноваги, легітимності та справедливості у сучасному суспільстві.

Ключові слова: філософія права, влада, право, правова держава, справедливість, легітимність, верховенство права, мораль, аксіологія, правова культура, інституціоналізація, філософське праворозуміння.

Постановка проблеми. Сучасні суспільно-політичні процеси, трансформація правової системи України та формування європейського правового простору зумовлюють необхідність переосмислення природи права як феномена, нерозривно пов'язаного з владою.

В умовах становлення демократичної державності та пошуку оптимальної моделі публічного управління особливого значення набуває філософсько-правове осмислення владного начала у праві, адже саме воно забезпечує внутрішню єдність нормативного і морального виміру державної влади. Право сьогодні потребує не лише позитивістського тлумачення як сукупності норм, а й глибокого філософського усвідомлення його владної природи, що виявляється через цінності, моральні принципи та духовну культуру суспільства.

Філософія права в Україні поступово стає ключовим інструментом не тільки теоретичного осмислення, а й практичного реформування правової системи. Зростання ролі філософсько-правових досліджень зумовлене потребою у формуванні нової культури державної влади, заснованої на верховенстві права, довірі та відповідальності. У цьому контексті філософія права має стати не абстрактною дисципліною, а методологічною основою для оцінки законодавчих процесів, публічної політики та механізмів функціонування влади.

Попередні етапи розвитку української державності показали, що без належного філософського підґрунтя будь-які реформи залишаються поверхневими. Тому, сучасна наука потребує оновлення підходів до аналізу взаємодії влади й права, переосмислення принципів легітимності, моральної відповідальності та правової гідності. Недостатня увага до онтологічних і аксіологічних аспектів владної природи права призводить до дисбалансу між законом і справедливістю, нормою і довірою, владою і мораллю. Саме тому, дана проблема набуває особливої актуальності і стає предметом міждисциплінарного наукового осмислення в сучасній філософії права.

Стан опрацювання. Об'єктом дослідження стали праці таких учених, як: Н. В. Юськів, С. В. Пролеєв, С. П. Мороз, Л. В. Кринець, С. І. Максимов, М. О. Семко, Т. П. Мінка, С. В. Ковбасюк, О. Г. Данильян, О. О. Бандура та інших дослідників, які в різний спосіб розкривають взаємозв'язок влади та права у філософському вимірі.

Наукові пошуки вказаних авторів спрямовані на з'ясування сутності владного начала в праві, визначення його онтологічних і аксіологічних основ, а також на дослідження принципів, що забезпечують гармонійне співіснування права, моралі та державної влади. У працях цих учених особлива увага приділяється проблемі легітимності, верховенства права, духовно-ціннісного змісту правової норми та ролі філософії права у формуванні нової культури праворозуміння в Україні.

Метою статті є філософсько-правовий аналіз владної природи права як фундаментального явища суспільного життя, теоретичне узагальнення основних концепцій взаємозв'язку влади і права та визначення ролі філософії права у формуванні легітимної, ціннісно орієнтованої системи правового порядку в Україні.

Виклад основного матеріалу. Феномен влади у філософії права розглядається як засадничий спосіб організації людського співжиття. Її природа не зводиться лише до механізму керування чи панування, адже у своїй основі влада є формою соціальної єдності, що забезпечує впорядкованість спільного життя. Люди на давню потребували узгодження інтересів і створення правил, які б надавали стабільності колективному існуванню.

Н. Юськів вважає, що влада зароджувалася як концентроване вираження загальних інтересів і як відображення об'єктивної потреби соціальної спільності у збереженні власної цілісності [13, С.13]. Такий підхід дозволяє побачити, що влада виникає не як зовнішній примус, а як природна форма саморегуляції суспільства, спрямована на його збереження та гармонізацію внутрішніх відносин.

У філософському розумінні влада є не лише проявом сили, а й способом узгодження волі та обов'язку. Вона формує структуру соціального життя, забезпечуючи можливість спільних дій і взаємного визнання. С. Пролеєв підкреслює, що влада посідає одне з центральних місць у соціальній філософії, а потестарний підхід дозволяє розглядати всю сферу суспільного буття крізь призму ситуацій і ефектів владарювання [11, С. 6]. Потестарний вимір мислення означає, що влада є не лише політичним явищем, а універсальним чинником культури, моралі та права.

Право є тією формою, у якій влада набуває чіткої нормативної визначеності. Саме в праві вона переходить від стану стихійного впливу до форми легітимного регулювання. Взаємозв'язок держави й суспільства базується на факті передачі частини організаційних функцій суспільства на користь держави [9, С.31]. Делегування цих функцій створює основу для формування публічної влади, яка через право здатна виражати спільну волю у формі норм і правил.

У такому вимірі влада і право постають не як протилежності, а як взаємозалежні феномени. Влада надає праву енергію дії, а право спрямовує владу в русло справедливості й моралі. Їхня взаємодія формує гармонійний порядок, у якому поєднуються примус і свобода, обов'язок і гідність, норма і цінність.

Онтологічна сутність влади розкривається саме через право, бо право фіксує її у вигляді легітимних норм і принципів. Влада, яка позбавлена правової основи, втрачає свою філософську повноту і перетворюється на насильство. Натомість право без влади є без дієвим, оскільки не має сили забезпечити власне втілення. Їхня взаємна єдність становить зміст владної природи права тієї основи, на якій вибудовується духовний, політичний і моральний порядок суспільства.

Історія філософсько-правової думки переконливо свідчить, що осмислення влади завжди супроводжувало пошук сутності права. Давньогрецькі мислителі вже бачили у владі не лише політичну силу, а вияв розуму, який має спрямовувати людське життя до добра і справедливості. Влада у цьому розумінні постає як необхідний прояв гармонії космосу, перенесений у сферу людських відносин.

Л. Кримець, аналізуючи античний період, зазначає, що влада повинна визначатися не волею і думками окремих людей або

навіть всього народу, а лише філософією як розумним ученням. Саме з цього вчення, за її словами, постає відповідний образ мислення, коли всі прагнуть одного і того самого – вищого блага [6, С.55]. У такому контексті влада має не примусовий, а нормативно-етичний характер. Вона пов'язана з пошуком справедливості як природного стану гармонії між владою, законом і моральністю.

Філософи Нового часу прагнули обґрунтувати, яким чином влада може бути легітимною і водночас обмеженою. Саме тоді з'явилося розуміння, що джерелом влади є суспільний договір, а її сутність визначається згодою тих, ким вона управляє. Ця концепція надала праву нового змісту: воно стало формою вираження колективної волі, яка надає владі раціонального й морального виправдання.

У сучасній філософії права питання природи влади продовжує залишатися предметом гострих дискусій. С. Максимов звертає увагу на те, що спір про природу права, у якому стикаються позиції правового позитивізму і теорії природного права, відображає складність і багатогранність цього феномену. На думку дослідника, перший напрям орієнтується на розмежування права і моралі, тоді як другий прагне їх поєднати, шукаючи духовну основу для правового порядку [7, С.29].

Цей спір свідчить, що право неможливо звести лише до нормативного тексту чи до політичного інструмента. Його сутність полягає у філософському поєднанні влади, моралі та розуму. Влада, позбавлена моральної основи, втрачає легітимність, а право без владного імпульсу не здатне діяти у реальності. Тому в історичній еволюції філософії права поступово сформувалося розуміння, що саме влада надає праву динаміки, а право владі морального виправдання.

Українська філософсько-правова думка послідовно розвиває ці ідеї у власному контексті. М. Семко підкреслює, що саме українські науковці нині здійснюють якісну переоцінку місця і значення філософії права в системі правознавства, прагнучи підняти її на новий рівень. Науковець звертає увагу на ті питання, які становлять серцевину сучасної філософії права: що таке право, яким критерієм воно має відповідати, як співвідносяться право і закон, право і мораль, а також які механізми забезпечують їх взаємодію [12, С.433].

Таке бачення відображає філософську спадкоємність і водночас відкриває нові горизонти для сучасного осмислення владної природи права. Якщо антична традиція вбачала у владі розумний порядок, а модерна суспільний договір, то сучасна філософія права розглядає її як комунікативну та моральну взаємодію, у якій право стає духовною формою реалізації влади.

Якщо влада у своєму онтологічному вимірі є формою самоорганізації суспільства, то в праві вона набуває вираження через систему норм і принципів. Саме право робить владу зрозумілою, передбачуваною і морально виправданою. Воно перетворює енергію управління на впорядковану структуру, у межах якої реалізується спільна воля, узгоджена з принципами справедливості.

Т. Мінка зазначає, що норма права є правовою формою всіх об'єктивно існуючих явищ у сфері права. Вона пов'язує між собою юридичні факти, права й обов'язки суб'єктів, а також заходи юридичної відповідальності [8, С.126]. Ця позиція показує, що право виступає не просто інструментом управління, а формою впорядкування соціальної взаємодії, у якій владний зміст набуває нормативного характеру.

Норма права є проявом структурованої влади. Вона не лише встановлює правила, а й символізує певний рівень колективної свідомості, який визнає легітимність цих правил. Влада через норму не лише наказує, а й узаконює, створює систему очікувань і взаємних обов'язків. Саме тому філософія права розглядає нормативність як форму існування влади в юридичній площині.

Розгортання правової системи неможливе без процесу інституціоналізації. Саме завдяки йому владні відносини набувають стабільності та юридичної визначеності. С. Ковбасюк визначає інституціоналізацію у сфері держави і права як формалізацію і організацію суспільних відносин, створення структур з ієрархією влади, регламентацію і легалізацію діяльності індивідів, а також процес нормативного закріплення соціальних інтересів [4, С.181]. Таке розуміння дає змогу побачити право як форму стабілізації владних процесів, у якій втілюється логіка соціального порядку.

У філософсько-правовій перспективі норма виступає не лише технічним регулятором, а виразом духовної структури влади. Вона фіксує межі дозволеного і забороненого, одночасно втілюючи моральну й раціональну складову. У цьому полягає відмінність правової влади від свавільного примусу: вона обмежена власними принципами і виправдана моральним змістом.

Через норму влада долає хаос і непередбачуваність, перетворюючи соціальні відносини на систему впорядкованих зв'язків. Саме у цій нормативній формі виявляється глибинний філософський зміст права як духовного продовження влади. Право не лише регулює поведінку, а й відтворює моральну структуру суспільства, у якій влада набуває змісту служіння, а не панування.

Новітня філософія права характеризується глибоким переосмисленням співвідношення влади, права і суспільства. Вона виходить за межі традиційних догматичних схем, розглядаючи право не лише як інструмент управління, а як духовно-смиловий феномен, у якому відбивається культура влади. Право набуває значення не просто регулятора, а форми комунікації між владою і людиною, між нормою і свободою.

Сучасний етап розвитку юридичної науки, зокрема філософії права, позначений не лише переосмисленням існуючих правових концепцій, а й активним формуванням нових підходів до праворозуміння [10, С.2]. Філософія права дедалі частіше розглядає владні відносини як форму духовного діалогу, а не як механізм домінування.

О. Журавська вказує, що ідея права не є виключно предметом філософської рефлексії, адже вона звернена до суб'єктів правовідносин і пропонує їм проект права як спосіб співжиття, заснований на моральній взаємності [2, С.39]. У цьому розумінні право виступає не як наказ влади, а як її осмислене самовизначення, яке узгоджує суспільну волю з ідеєю справедливості.

Верховенство права стає критерієм, що визначає якість влади. Воно показує, наскільки влада здатна діяти відповідно до принципів розуму, моралі й свободи. Стан реалізації у державі принципу верховенства права є підставою для визнання створюваних нормативно-правових актів правовими або неправовими [5, С.180]. Без внутрішньої етики влади не може існувати справжнє право, а без правового змісту влада втрачає свою моральну легітимність.

Водночас філософське осмислення сучасної влади пов'язане з ідеєю балансу, де законність, гуманізм і публічна довіра взаємно підсилюють одне одного. О. Данильян слушно наголошує, що базовими принципами організації державної влади у демократичному суспільстві є верховенство права, єдність і поділ влади,

цілісність функціонування права і влади, а також принципи демократизму, гуманізму й гласності [3, С.146].

Сучасна філософсько-правова думка поступово відходить від уявлення про владу як монологічну силу. Вона розглядає її як діалогічний процес, у якому влада і право співіснують не у стані протиставлення, а у взаємному доповненні. Такий підхід змінює саму сутність правової влади, роблячи її формою етичного порядку, де примус поступається місцем довіри, а закон поєднується з моральним авторитетом.

У сучасному праворозумінні владна природа права не заперечує свободу, а надає їй організованої форми. Право стає середовищем, у якому влада знаходить межі власної дії, а суспільство гарантії захисту своїх прав. Саме у цьому взаємному зв'язку влади і права розкривається глибинний сенс філософсько-правової традиції: влада виявляє себе через право, а право через морально-обґрунтовану владу.

Пошук філософського змісту влади в праві неминуче приводить до усвідомлення її аксіологічного характеру. У праві влада виявляє себе не лише як організуюча сила, а як носій цінностей, що визначають духовний зміст суспільного життя. Без цього виміру владна дія перетворюється на механічне управління, позбавлене морального виправдання.

О. Бандура слушно наголошує, що право є більш цінним і ефективним засобом утвердження загальнолюдських цінностей, ніж мораль, оскільки його норми спираються не лише на внутрішнє переконання, а й на зовнішні чинники, які мають більшу вагу для суспільного життя [1, С.50]. Ця думка виражає глибоку єдність права і влади у сфері цінностей. Влада, що діє в межах права, не просто примушує, а виховує; вона формує у громадян почуття відповідальності й поваги до правового порядку.

Саме тому, владна природа права розкривається не у сфері примусу, а у сфері смислів. Право виступає моральним виразом влади, яка визнає гідність людини та забезпечує можливість її свободи у впорядкованому соціальному середовищі. Така влада не протистоїть суспільству, а функціонує як його внутрішня духовна сила, що підтримує рівновагу між необхідністю та справедливістю.

Влада у праві є не лише інституційним, а й духовно-ціннісним феноменом. Вона виявляє себе через реалізацію моральних принципів у юридичній формі. Влада ґрунтується на розумі, довірі та внутрішньому прийнятті норм, що забезпечує не зовнішній, а внутрішній порядок у суспільстві.

Філософсько-правове осмислення владної природи права дозволяє побачити в ній не лише інструмент управління, а глибинний механізм морального та соціального розвитку. Влада у праві постає як форма реалізації розуму, що поєднує духовну культуру, соціальний порядок і прагнення людини до справедливості. У цьому полягає її істинна філософська сутність бути не силою над людиною, а розумною владою, що служить людській гідності.

Висновки. Філософсько-правове осмислення владної природи права дозволяє виявити глибинний зв'язок між формами влади, її моральним змістом і нормативним вираженням. Влада не може існувати поза правом, оскільки лише через правову форму вона набуває легітимності, справедливості та духовного виправдання. Право, у свою чергу, потребує владного імпульсу, який забезпечує його реальне функціонування, підтримання порядку і виконання норм. Їхня взаємозалежність визначає структурну єдність соціального життя, де норма, мораль і воля формують цілісну систему буття держави.

Філософія права, досліджуючи сутність влади, виявляє, що її основою є не примус, а духовне самовизначення спільноти. Право постає як духовно-смыслова форма влади, у якій поєднуються принципи верховенства, свободи й справедливості. Його філософське осмислення дозволяє переосмислити сучасну концепцію державної влади, надаючи їй гуманістичного виміру. Влада у праві набуває нового сенсу бути не силою над людиною, а владою, що спрямована на утвердження морального порядку і підтримання гідності кожного члена суспільства.

Література:

1. Бандура О. О. Аксиологія права як складова філософії права. Філософські та методологічні проблеми права, 2015, № 1–2, С. 45–56.
2. Журавська О. Джерела формування права: окремі методологічні аспекти. Університетські наукові записки, 2020, № 1 (73), С. 35–44.
3. Данильян О. Г. Принципи організації та функціонування органів державної влади в демократичному суспільстві. Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія, 2011, № 9, С. 146–154.
4. Ковбасюк С. В. Сучасна інтерпретація поняття інституціоналізація. Актуальні проблеми держави і права, 2009, № 50, С. 177–182.
5. Косович В. «Живе право» як джерело формування досконалих нормативно-правових актів України. Єрліхівський збірник, 2012, вип. 6, С. 6–12.
6. Кринець Л. В. Онтологія влади у дискурсі античної філософії. Перспективи, 2013, № 3, С. 52–56.
7. Максимов С. Спір про природу права. Філософія права і загальна теорія права, 2020, № 2, С. 17–34.
8. Мінка Т. П. Онтологічна характеристика правового режиму. Право і суспільство, 2012, № 3, С. 123–127.
9. Мороз С. П. Онтологічна основа поняття держави. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції, 2015, № 6 (28), С. 28–37.
10. Подковенко Т. О. Право в контексті філософсько-правового осмислення. Юридичний вісник «Повітряне і космічне право», 2011, № 1 (18). С.1–10
11. Пролеєв С. В. Влада і суспільство: постмодерна перспектива. Київ: Дух і Літера, 2021. 360 с.
12. Семко М. О. Філософія права та її значення в процесі реформування правової системи України. Аналітично-порівняльне правознавство, 2023, № 2, С. 430–434.
13. Юськів Н. В. Державна влада: філософсько-правове дослідження. Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.12 – філософія права. Львів: ЛьвДУВС, 2013. 22 с.

Tsurkan-Saifulina Yu. Philosophical and Legal Comprehension of the Authoritative Nature of Law

Summary. The article presents a comprehensive philosophical and legal interpretation of the authoritative nature of law as a fundamental phenomenon of social existence. It explores the essence of power in its philosophical dimension as a special form of social unity ensuring coherence of human actions, stability, and order within collective life. Power is understood not merely as a mechanism of domination or coercion but as a mode of spiritual organization of the community grounded in reason, morality, and the idea of justice. This perspective allows for perceiving law not as a set of external prescriptions but as a form of internal harmonization of social relations, where will, duty, and responsibility are interwoven.

It is demonstrated that within law, power attains a normative content and a legitimate form, transforming into an institutional expression of collective will. Law delineates the limits of authority, converting it into a mechanism of just regulation of the social sphere. At the same time, it is power that provides law with its dynamic force, ensuring its real functioning within society. Within this interdependence lies the philosophical completeness of legal order, where law becomes the morally justified form of power, and power serves as the ethical instrument of law.

The article traces the evolution of philosophical conceptions regarding the interaction between power and law from ancient notions of cosmic harmony to modern interpretations emphasizing dialogical, axiological, and humanistic dimensions of legal authority. Special attention is paid to how contemporary philosophy of law overcomes the traditional dichotomy between law and morality, interpreting law as a form of spiritual dialogue between the state and the individual, between authority and freedom.

It is emphasized that the authoritative nature of law manifests not in the sphere of coercion but in the realm of meaning and values. Law is conceptualized as the moral and spiritual embodiment of authority intended to serve society, affirm human dignity, and maintain ethical balance in governance. Such an approach enables the understanding of power not as force imposed over the individual but as rational authority of law directed toward sustaining social equilibrium, legitimacy, and justice in the contemporary world.

Key words: philosophy of law, authority, law, rule of law, justice, legitimacy, morality, axiology, legal culture, legal state, institutionalization, spiritual authority, philosophical understanding of law, public governance, social harmony.

